

Pere Verdaguer, una flama de la llengua a la Catalunya del Nord

Començava el 1963, l'any que en feia cinquanta de la proclamació de les *Normes ortogràfiques*, i es va fer patent la conveniència, la necessitat, de commemorar-ho. Les circumstàncies del moment no ho feien gaire fàcil i es va pensar en la possibilitat de fer-ho a recer de la tomba de Pompeu Fabra, lloc ben plausible i, inicialment, més possible. Per això, calia establir un contacte amb una persona de la Catalunya del Nord que acollís la idea i ajudés a dinamitzar-la. Una conversa amb Ramon Bastardes i Max Cahner, motors decisius de l'arrencada de *Serra d'Or* i ben connectats arreu dels Països Catalans, va determinar que Pere Verdaguer en podia ser l'impulsor efectiu.

Anar a Perpinyà i conèixer-lo va ser com oli en un llum. La seva disposició i la relació amb el món cultural nord-català va facilitar de poder prendre contacte amb persones tan diverses però unides pel seu compromís amb la llengua com Carles Grandó, Renat Llech-Walter, Enric Guiter, Pau Roure, Josep Deloncle, Carles Bauby, Elisabeth Oliveres Picó o Edmund Brazès.

El resultat d'aquella, diguem-ne, *operació Normes* no va poder ser més satisfactori. Els actes que es van celebrar a Perpinyà i a Prada els dies 6 i 7 de juliol d'aquell 1963 van congregar un conjunt notable de nord-catalans i un grup nombrós d'intel·lectuals procedents del sud, tot i les dificultats que llavors encara hi havia per desplaçar-se amb normalitat. Entre aquests, és just de recordar-ne alguns pel significat que hi va tenir la seva presència: Joan Alavedra, Jordi Carbonell, Josep M. de Casacuberta, Tomàs Garcés, Albert Jané, Josep Miracle, Ferran Soldevila, Joan Triadú i Pau Vila.

Així es va poder recordar aquell fet transcendent per al procés de normalització de la llengua i honorar per primera vegada al peu de la seva tomba la memòria de Pompeu Fabra. La presència de Dolors Mestre, la seva vídua, resident a Reims, on va morir l'any següent, va donar a l'acte del matí del dia 6 al cementiri de Prada un caire especialment emotiu.

Aquell contacte havia complert magníficament l'objectiu que l'havia promogut, però també havia servit per comprovar que la relació que jo havia establert amb el Pere havia de transcendir aquella ocasió. En les habituals i sovintejades visites a Perpinyà i en conjunt a les comarques nord-catalanes, vaig poder veure tot seguit que les inquietuds que ens movien eren comunes i que tant a l'un com a l'altre ens complaïa aquesta coincidència. D'aquí a veure'ns units per una amistat franca i que havia de ser permanent només hi va haver un pas. En aquests més de cinquanta anys, aquest sentiment, que es va fer extensiu des del primer moment a l'àmbit familiar, s'ha fet manifest en moltes ocasions i en situacions diverses. De motius per coincidir, no n'han faltat, i tots han ajudat a reforçar aquell vincle que va fluir espontàniament.

Amb el Pere venia de gust de compartir tota mena de situacions. Trobar-se en actes culturals o eminentment literaris, tant a Perpinyà com a Barcelona, fer excursions per resseguir les entranyes de l'històric Conflent o per gaudir les característiques climàtiques canviant del Capcir, aplegar-se per fer una clàssica caragolada al cor dels Aspres amb l'ombra de Josep-Sebastià Pons a la vora, acostar-se a la seva Banyoles, on es complaïa a recordar espais i escenes d'infantesa, o, encara, enfilar-se al cim de Rocacorba per contemplar a plaer els entorns banyolins amb la taca lluent d'aquell llac on s'havia emmirallat sempre.

En totes aquestes ocasions allò que s'imposava era el seu tarannà de conversador nat. El Pere tenia una capacitat infinita d'explicar. I ho feia amb un to i un ritme segurs i pausats —per a mi envejablement pausats— que permetien assaborir-ne el sentit i que es feien agradables d'escoltar. Una conversa amb ell, si es disposava de temps, podia ser imprevisible i sempre complaent. No se me'n va del cap el record d'una tarda compartida al seu acollidor pis perpinyanès del carrer de la Tour d'Auvergne, on, mentre la Gineta i la Neus repassaven els progressos i les peripècies dels fills respectius, amb el Pere ens aïllàrem al seu petit despatx reblert de llibres i de carpetes, on justament havia anat a parar un caixó curull de magnífiques cireres procedents dels camps familiars d'Illa. La conversa va anar desbrossant tot un seguit de temes que ara es faria impossible de recapitular, fins que, quan ja fosquejava, les dones es van decidir a venir a veure si ja havíem arreglat el món. Ho vam deixar allí, just quan ens vam adonar que el caixó era pràcticament buit. I és que una xerrada amb el Pere podia no tenir ni fi ni compte.

Amb això ja queda clar que la raó principal del vincle que s'havia establert eren la devoció i el compromís pel país i per la llengua. La realitat és que *en català sonà la seu primer vagit*, però el fat històric va fer que el Pere hagués de tenir el francès com a vehicle de culturització. D'aquesta circumstància, que podia resultar inevitablement alienadora, ell en va saber aprofitar la possibilitat d'adquirir una formació sòlida, però sense renunciar a la identitat que li conferia la llengua materna. I, en aquesta posició, s'hi va mantenir fidel tota la vida. Un fet que si ja és encomiable

en el conjunt de la nostra societat, ho és doblement en el seu cas pel fet d'escarrassar-se a fer-ho evident en un espai com la Catalunya del Nord, on durant anys ha estat un punt de referència.

Pere Verdaguer ha deixat un rastre indeleble del seu culte per la llengua catalana en tots els camps de la cultura on ha intervingut. Com a pedagog, tant a l'institut com a la universitat, tot i tenir el francès com a llengua obligada no hi va oblidar mai el català i, paral·lelament, anava posant a l'abast tota una sèrie de volums destinats clarament a interessar els escolars i els ja adults, indefectiblement de formació francesa, en la llengua catalana. Entre aquests cal esmentar *Le catalan et le français comparés* (1976), *Abrégé de grammaire catalane* (1976) i *Connaissez le catalan. Lexique et grammaire* (1977), en francès, o *El català al Rosselló. Gal·licismes, occitanismes i rossellonismes* (1974) i *Comentaris sobre el vocabulari rossellonès* (1982). Tot això quan la llengua catalana no era secundària per no dir residual a l'escola i a la universitat, sinó pràcticament ignorada.

Aquesta línia, a més, ha tingut una continuïtat sostinguda en la seva tasca gegantina amb la presència del català en una columna mantinguda amb una regularitat difícil de superar als diaris *L'Indépendant* i *Midi Libre*. A través de milers d'articles ha deixat constància, al llarg de gairebé mig segle, de la veritable crònica dels fets culturals de caire català, i en català, en aquella àrea. I sempre sense oblidar d'incloure-hi les qüestions i els matisos de llengua que considerava oportuns.

El seu afany de promoure la cultura catalana el va motivar des de ben jove i un bon exemple és que ja va formar part del Grup Rossellonès d'Estudis Catalans des de la seva fundació el 1960. Aquesta entitat —el GREC, com va ser habitualment coneguda— va aplegar el grup més selecte d'intel·lectuals nord-catalans que havien superat els llargs anys de pretès anorreament de la llengua i la cultura autòctones per part de l'Estat francès, amb el mur d'oblit que va representar la guerra europea, i havien mantingut l'esperit de catalanitat. Els noms d'Antoni Cayrol, Francesc Català, Pau Roure, Pere Ponsich, Lluís Creixell, Josep Maria Corredor, Lluís Basseda o Jep Gouzy, amb Pere Verdaguer de suport constant, van conduir aquell conjunt ben significatiu a fer renéixer flors oblidades en un jardí que havia esdevingut erm. El butlletí, trimestral, que amb el nom de *Sant Joan i Barres* van confeigir durant la vintena d'anys que es va mantenir viu el GREC, resta com a testimoni d'aquella etapa i com un fons de consulta obligat a l'hora de voler recapitular el revifament cultural català a la Catalunya del Nord la segona meitat del segle xx.

Aquell ferment va permetre pastar més farina i la llavor més engrescadora que en va sorgir va ser la Universitat Catalana d'Estiu, a Prada. Iniciada l'any 1969, es pot considerar una de les manifestacions acadèmiques i culturals més rellevants de les que han tingut lloc als Països Catalans durant aquest darrer mig segle. Cal dir i

remarcar que, en tot aquest procés i des de l'origen, el Pere n'ha estat una peça fonamental. Els primers anys, els més difícils, els contactes del Pere amb el Principat, en els quals gràcies a la relació amb ell vaig tenir ocasió d'intervenir molt directament, van ser decisius tant per a facilitar-ne la divulgació arreu de la resta de les terres catalanes com per a aconseguir fórmules que ajudessin a consolidar aquella lloable manifestació acadèmica i fer-la possible econòmicament.

Amb tot aquest bagatge, la incidència de Pere Verdaguer en el món cultural anava adquirint una presència destacada en tot l'àmbit català. I en això hi havia d'influir la seva progressiva i reconeguda producció literària, no solament en l'àmbit de la llengua obeint al seu esperit pedagògic, sinó també en el de la creació en general. Una quarantena mal comptada de títols ho certifiquen i ho avalen. Com així ho va reconèixer la Institució de les Lletres Catalanes designant-lo com a «escriptor del mes», el maig de 1995.

Encara que no em correspon de fer-ne esment, no em sé estar de recordar-ne tres que considero reveladors de la seva veritable condició d'escriptor. Són *El cronòbil*, amb el qual va iniciar la seva sèrie de novel·les de ciència-ficció, branca de la qual ha estat pioner i mestre; *Cartes a la Roser*, on la cordialitat i la serenor que hi traspua des de la seva gran humanitat queden reflectides en un volumet que, des de la quotidianitat, es converteix en una crònica social profunda i amable a la vegada. I, encara, per la il·lusió que sé que li va fer tenir-lo a les mans, penso en el recull de petites proses allargades en el temps, que ell humilment ha volgut qualificar de «poquemes» i que ha aplegat amb el títol *Cabells del temps*. El secret d'aquesta especial il·lusió, cal dir-ho, és que van anar acompanyades d'escaients il·lustracions de la Gineta, per a ell la «inspiradora», en una mostra d'estimació mútua que feien evident en tot moment i que era complaent de comprovar.

Pere Verdaguer va ser, sempre i en totes les circumstàncies, una persona amb criteris i ideologia propis. Però cal dir que, sense deixar de mostrar-se inflexible als seus principis, en tot moment va saber admetre opinions oposades, sobretot quan es tractava de col·laborar en accions que, vinguessin d'on vinguessin, buscaven objectius nobles com eren la nostra llengua i, en general, la nostra cultura.

Tota la vida dedicada a mantenir les essències de la identitat bé l'havia de fer mereixedor de reconeixements i, en aquest sentit, no es poden deixar en l'oblit dos que l'honoren: la concessió de la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya, l'any 1983, i la de la Medalla d'Honor de la Vila de Perpinyà, el 2016. I, aquí, cal afegir-hi l'homenatge que li van dedicar els seus col·legues i deixebles de la Universitat de Perpinyà, just dos mesos abans, dia per dia, que ens deixés. Va ser en una diada entranyable que es va convertir en una demostració d'afecte i de reconeixement que ell va correspondre amb unes paraules serenes i contundents a la vegada, però que li sortien del cor i que s'havien de convertir fatalment, i justament en aquella casa, en la seva última gran lliçó.

Avui, d'aquesta memòria ben merescuda és propi que ens en fem ressò els que volem seguir la seva petja. I ho fem cordialment, tot agraint-li el seu servei a la llengua i el bon record que ha deixat entre nosaltres.

Pensarem sempre en tu, Pere.

JORDI MIR I PARACHE
Secció Filològica